

вигляду дозволяють говорити про майбутнє в побудові моделей реформ.

1. О місному самоуправленні в Україні: Закон України // Відомості ВР. – 1997. – № 4. – С.170.
2. Конституція України. Основний Закон України. Прин. 28 червня 1996 г. // Відомості ВР. – 1996. – № 30. – С.141.
3. Кононенко І.В., Сфременко І.М. Методичні матеріали з формування програми розвитку галузей місцевого господарства. – Харків, 2001. – С.189.
4. Нові виробничі системи і розвиток економіки України: Матеріали економічного самміту м.Луцьк, 30 січня 2003. – К., 2003. – С.142.
5. Петров Е.Г., Новожилова М.В., Гребеннік І.В. Методи і засоби прийняття рішень у соціально-економічних системах. – К.: Техніка, 2004. – 251 с.
6. Подсолоненко Е.А. Реструктуризація регіональної економіки. – К.: ЦУЛ, 2003. – 423 с.
7. Полякова О.Ю., Милов А.В. Моделирование системных характеристик экономики. – Харьков: ИД «ИНЖЭК», 2004. – 295 с.
8. Советский энциклопедический словарь / Под ред. А.М.Прохорова. – М.: СЭ, 1990. – 1632 с.
9. Стеченко Д.М. Розміщення продуктивних сил і регіоналістика. – К.: Вікар, 2002. – 374 с.
10. О государственной поддержке развития местного самоуправления в Украине: Указ Президента Украины от 30.08.2001 г. № 749/2001.
11. Чернюк Л.Г., Клиновий Д.В. Економіка регіонів України. – К.: ЦУЛ, 2002. – 639 с.

Получено 20.01.2006

УДК 356 : 332.1

Т.А.ПУШКАР

Харківська національна академія міського господарства

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ МЕТОДОЛОГІЇ ФОРМУВАННЯ МОДЕЛІ РОЗВИТКУ БУДІВЕЛЬНОГО КОМПЛЕКСУ РЕГІОНУ

Розглядаються теоретичні аспекти, принципи і методи побудови моделі розвитку будівельного комплексу регіону в сучасних умовах господарювання у відповідності до стратегічних цілей і пріоритетів соціально-економічного розвитку регіону.

Питання розвитку будівництва як галузі народного господарства, підвищення ефективності функціонування будівельного комплексу залишається актуальним протягом багатьох років. В умовах контролю і централізації при командно-адміністративній системі провідні українські і російські вчені В.С.Балицький, Л.Т.Дикман, В.І.Рибальський, С.А.Ушацький впроваджували в життя розробки, які будувались на економічних закономірностях розвитку будівельного виробництва і дозволяли створювати керовані будівельні структури [1-4].

Незважаючи на кризовий стан, в якому перебувало будівництво протягом перших десяти років незалежності України, будівельна галузь країни залишається потужним комплексом, якому до снаги вирі-

шення складних завдань і який може стати основою для підвищення функціонування і розвитку практично усіх ключових галузей народно-господарського комплексу в цілому. Тому в сучасній економічній науці існує багато розробок провідних вчених і фахівців в галузі економіки і організації будівництва, які присвячені питанням підвищення ефективності функціонування підприємств будівельної галузі. Зокрема, це дослідження провідних українських і російських вчених В.Ф.Залуніна, В.І.Торкатюка, Р.Б.Тяна, В.Т.Семенова, Л.М.Шутенко, А.М.Асаула, Г.А.Денисова [5-12] та ін.

Незважаючи на те, що питанню розвитку будівельної галузі в цілому і підвищенню ефективності функціонування будівельних підприємств присвячено багато робіт, ряд питань теорії і практики організаційно-економічного забезпечення будівельного комплексу не враховують сучасних умов господарювання і досліджені недостатньо повно. У дослідженнях ефективності організаційно-економічних механізмів управління розвитком будівельного комплексу саме регіону не використовується комплексний підхід, не враховується рівень впливу соціально-економічних чинників розвитку регіону в цілому, що значною мірою обмежує управління фінансово-господарською діяльністю будівельних підприємств і стримує розвиток усього регіонального будівельного комплексу. Безумовно, підвищення ефективності функціонування будівельного комплексу можливо здійснювати не лише шляхом побудови нових організаційно-господарських схем, але, що особливо важливо в умовах обмеженості ресурсів, використовуючи існуючі виробничі потужності і організаційні схеми будівельних підприємств. Усі ці заходи повинні бути спрямовані на підвищення якості і конкурентоспроможності будівельної продукції, підвищенню інвестиційної привабливості регіону і створенню значних конкурентних переваг. Ці обставини визначають актуальність теми роботи, яка відображена в необхідності обґрунтування нових підходів до організаційно-господарського механізму функціонування будівельного комплексу регіону як єдиної соціальної економіко-виробничої системи.

Зроблений аналіз виявив, що стратегія і тактика управління розвитком будівельного комплексу як України, так і окремих регіонів повинен будуватися на деяких загальних теоретичних положеннях. Такого роду положення повинні відображати понятійний апарат, склад і структуру будівельного комплексу, принципи забезпечення розвитку в системах різного рівня ієрархії, класифікацію ризиків, основні принципи відбору і оцінки показників ефективності функціонування і розвитку, базові підходи к розробці і впровадженню механізмів управління будівельним комплексом і т.д. Наведемо деякі загальні теоретичні

принципи і положення, на яких базується запропонована модель розвитку будівельного комплексу регіону.

По-перше, це необхідність формування базових означень. При вирішенні питання забезпечення ефективності функціонування і розвитку будівельного комплексу виникають деякі труднощі, основна частина зумовлена відсутністю загальновизначених означень ключових понять “будівельний комплекс”, “розвиток”, “структура будівельного комплексу”. Безперечно будівельний комплекс є підсистемою національної економіки. Тому актуальним стає питання про визначення будівельного комплексу як системи, а також застосування загальних ознак системи при вивченні взаємозв’язків в будівельному комплексі. В даній роботі запропоновано розглядати будівельний комплекс регіону в двох аспектах, що зумовлено різницею в визначенні для центральних органів управління та безпосередньо регіональних органів управління. Для центральних органів управління – будівельний комплекс регіону розглядається як підсистема національної економіки, яка спрямована на забезпечення народногосподарського комплексу сучасними функціональними основними фондами і дає можливість вирішувати ряд соціальних питань.

Для регіональних органів влади будівельний комплекс розглядається як відносна самостійна система, яка виконує схожі функції, тобто будівельний комплекс регіону – це економіко-виробнича система матеріального виробництва, в якій капітальні вкладення в нове будівництво, модернізацію, капітальний ремонт, реконструкцію, основні фонди перетворюються в готові до експлуатації об’єкти будівництва і формується система взаємозв’язків між учасниками будівельного виробництва на рівні конкретного регіону.

Відповідного визначення потребує поняття “розвиток”. С.І.Ожегов пропонує розглядати розвиток як “процес закономірної зміни, переходу з одного стану в інший, більш досконалий, перехід від старого якісного стану до нового, від простого до складного, від нижчого до вищого” [13, с.643]. Але найбільш відповідає поставленим завданням визначення розвитку, яке запропоновано В.А.Забродським і М.О.Кизимом, які під розвитком пропонують розуміти “...процес переходу економіко-виробничої системи у новий, більш якісний стан за рахунок нагромадження кількісного потенціалу, зміни і ускладнення структури і складу, в результаті чого підвищується її здатність чинити опір руйнівному впливу зовнішнього середовища та ефективність функціонування” [14, с.6].

По-друге, формування системи показників розвитку будівельного комплексу. Для прийняття ефективних управлінських рішень по функ-

ціюванню будівельного комплексу регіону необхідно не лише отримувати інформацію про діяльність його складових, але і проводити певним чином кількісну оцінку ефективності функціонування та розвитку. При формуванні системи показників потрібна її відповідність наступним умовам:

- система формується з показників, які є кількісним вираженням зовнішніх впливів і внутрішніх змін;
- склад системи показників відображає специфіку регіону і може змінюватися з часом, що пояснюється тим, що зміни у зовнішньому середовищі, насамперед у різноманітних підсистемах регіону (фінансовій, інвестиційній, державного управління тощо) з часом змінюють ступінь свого впливу;
- в системі повинні бути присутні всі загальнодержавні показники, що застосовуються для оцінки ефективності функціонування підприємств будівельної галузі і будівельної галузі в цілому, та простежуватися взаємозв'язок розвитку будівельної галузі на регіональному та загальнодержавному рівні;
- при порівняльному аналізі ефективності функціонування будівельного комплексу регіонів та структурних територіальних одиниць регіону показники, що використовуються повинні бути відносними – “на душу населення”, “на одиницю площі”, “на одну гривню капітальних вкладень” тощо, що дає можливість об'єктивної оцінки даних показників.

Але слід відрізнити показники впливу на розвиток будівельного комплексу і показники, що характеризують розвиток. Фактори, що впливають на розвиток будівельного комплексу, представлено на рис.1.

По-третє, це розробка системи показників оцінки рівня розвитку будівельного комплексу регіону. Оцінка здійснюється як якісними, так і кількісними методами на базі вищезазначених системних показників. Однак, застосування якісних методів приносить результат лише при їх поєднанні з кількісними.

Оцінка розвитку будівельного комплексу регіону включає:

- визначення показників - репрезентантів діяльності;
- інтегральну оцінку рівня розвитку ;
- оцінку взаємозв'язку показників впливу і показників ефективності функціонування;
- прогнозування рівня розвитку;
- оцінка показників, що характеризують можливості саморозвитку (внутрішніх резервів), тобто можливості синергетики в діяльності;

- оцінка показників, що характеризують можливості утворення синергитичних ефектів в діяльності при поєднанні різних підсистем регіону.

Рис.1 – Вплив факторів соціально-економічного розвитку регіону на розвиток будівництва в регіоні

По-четверте, визначення ситуації в будівельному комплексі. При описі ситуації в будівельному комплексі розглядаються такі компоненти:

- система показників, які характеризують рівень розвитку;
- комплекс стратегій, що спрямовані на розвиток;
- ресурси для реалізації стратегій;
- комплекс цілей управління.

Опис ситуації потребує застосування експертних оцінок, на базі яких узагальнення оцінок дає можливість охарактеризувати ситуацію в будівельному комплексі як успішну, добру, передкризову і кризову.

По-п'яте, формування системи підтримки прийняття рішень по управлінню діяльністю будівельного комплексу і реалізації стратегій розвитку. Система прийняття рішень спрямована на запобігання і стабілізацію негативного впливу зовнішніх факторів, а також реалізації стратегій і підтримки та акцентуванні на тих внутрішніх і зовнішніх факторах, які зумовлюють формування синергетичних ефектів.

Дана система підтримки прийняття рішень повинна включати:

- банк інформації про зміну факторів зовнішнього впливу;
- банк показників діяльності як окремих системозначущих будівельних підприємств, так і комплексу в цілому;
- банк ризиків і потенційних загроз ефективності функціонування і можливостям розвитку будівельного комплексу;
- банк стратегій розвитку і стратегій подолання можливих кризових явищ;
- механізм прийняття рішень по управлінню будівельним комплексом регіону;
- механізм практичної реалізації управлінської діяльності і сформовану систему органів управління і контролю.

По-шосте, розробка процесу управління будівельним комплексом. Складність процесу управління зумовлена значною відомчою та територіальною розгалуженістю складових будівельного комплексу. Як система, будівельний комплекс включає велику кількість структурних елементів і взаємозв'язків між ними. Це – безпосередньо будівельні підприємства і об'єднання, які на умовах договору підяду здійснюють виконання будівельно-монтажні роботи, капітальний ремонт, проектно-пошукові роботи тощо. Окрім, підрядного засобу виконання робіт існують господарський та змішаний засоби будівництва. Господарський засіб передбачає виконання будівельних робіт власними силами діючих підприємств.

Виходячи з того, що майже 12% обсягу будівельно-монтажних робіт, капітального ремонту, реконструкції та модернізації основних

фондів підприємств виконуються цим засобом, утворюються багато будівельних підрозділів в різноманітних не будівельної спрямованості міністерствах та відомствах [6, с.32]. Відповідно, на це впливає і змішаний засіб виробництва, який поєднує підрядний і господарський засоби. Але будівельний комплекс це не тільки сфера будівництва. Він поєднує значну кількість проектно-дослідницьких організацій, підприємств з виробництва будівельних матеріалів, будівельних конструкцій та техніки, підприємства ряду галузей, продукція яких застосовується при будівельному виробництві та виробництві конструкцій та матеріалів, навчальні заклади, що займаються підготовкою фахівців в галузі архітектури і будівництва, а також систему органів регіонального управління. Приклад побудови будівельного комплексу регіону наведено на рис.2.

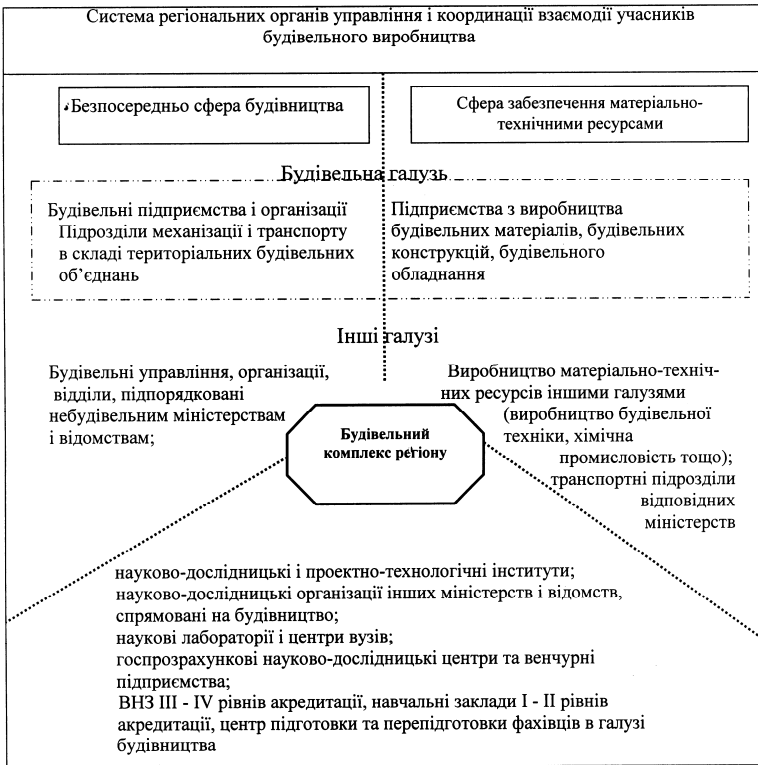

Рис.2 – Складові будівельного комплексу регіону

Вирішення питання управління такою розгалуженою системою до цього часу здійснювалося створенням значної кількості управлінських рівнів з великою кількістю управлінського персоналу. Але значну складність створює наявність багатьох управлінських центрів, що значно знижує ефективність управління будівельним комплексом як економіко-виробничою системою. Виходячи з теорії систем, найбільш ефективне і цілеспрямоване управління будь-якою системою можливе з одного центру управління. Саме тому необхідно реорганізувати процес управління будівельним комплексом регіону за наступними принципами:

- побудова ефективної системи органів управління, яка базується на принципі узгодженості інтересів усіх складових будівельного комплексу;
- використання комплексного підходу до процесу управління розвитком будівельного комплексу, що дасть можливість отримання синергетичних ефектів у цілому в будівельному комплексі і в діяльності його складових (наприклад, від інвестиційної діяльності в регіоні);
- узгодження принципів і цілей розвитку будівельного комплексу з загально регіональними цілями.

При подібній побудові системи органів управління значно збільшується роль органів місцевого самоврядування (міських і обласних держадміністрацій), на яких покладається функція розробки стратегій розвитку на основі даних принципів, розробка фінансових механізмів їх реалізації, інформаційна підтримка і контроль за діяльністю. Розподіл управлінських функцій повинен передбачати формування відповідного складу виконавців, які мають необхідний рівень підготовки. Ефективність управлінської структури відповідно можливо оцінити досягнення поставлених цілей найбільш економічним шляхом.

Розглянуті теоретичні положення дають можливість побудови моделі розвитку регіону, яка б урахувала основні чинники розвитку регіону в цілому, узгоджувала стратегічні цілі розвитку регіону в цілому і будівельного комплексу як його однієї з важливих складових. Відповідно до запропонованих принципів, будівельний комплекс регіону, виступаючи як єдина соціально-виробнича система, що об'єднує значну кількість структурних елементів, отримує необхідні системоутворюючі ознаки – ціль і цілеспрямованість. Складність оцінки його розвитку зумовлюється необхідністю поєднати як суто спеціальні показники, що застосовуються при оцінці показників будівельного виробництва, так і показники соціально-економічного розвитку регіону, що надавало б можливість комплексної оцінки, враховуючи найбільш сут-

теві критерії взаємовпливу. Розробки в даному напрямку дають можливість узгоджувати інтереси різних учасників будівельного виробництва, стимулювати інвестиційну активність в сфері будівництва. Запропоновані теоретичні принципи покладені в основу розробленої автором системи вибору напрямків розвитку підприємств будівельної галузі Харківського регіону та регіональної організаційної структури будівельного комплексу на базі процесів диверсифікації діяльності [15]. Перспективними є можливості розробки регіональних програм розвитку будівництва в регіоні, які можуть базуватися на викладених принципах, і чітко визначати його стратегічні цілі і пріоритетні напрямки розвитку, пов'язуючи їх в цілому з можливостями та пріоритетами розвитку регіону, враховуючи всі можливі зміни під впливом зовнішнього середовища.

- 1.Балицкий В.С. Программно-целевое совершенствование работы строительных организаций. – К.: Будівельник, 1987. – 160 с.
- 2.Дикман Л.Г. Организация, планирование и управление строительным производством. – М.: Высшая школа, 1982. – 480 с.
- 3.Рыбальский В.И. Кибернетика в строительстве. – К.: Будівельник, 1975. – 232 с.
- 4.Ушацкий С.А., Яковенко В.Б. Основы управления. – К.: ІСДО, 1994. – 72 с.
- 5.Торкатиюк В.И., Шорко Т.Н. Оптимизация высотного строительства. – Харьков: Прапор, 1984. – 56 с.
- 6.Оптимизация управления процессом деятельности строительного предприятия / Торкатиюк В.И., Дмитрук И.А., Стадник Г.В. и др. ; Под общ. ред. д.т.н., проф. В.И.Торкатиюка – Харьков: ХНАГХ, 2004. – 552 с.
- 7.Тян Р.Б. Планирование деятельности предприятия. – К.: МАУП, 1999. – 156 с.
- 8.Залуниин В.Ф. Стратегия и тактика строительных фирм в рыночных условиях. – Днепропетровск: Наука и образование, 1998. – 230 с.
- 9.Шутенко Л.Н. Технологические основы формирования и оптимизации городского жилищного фонда (теория, практика, перспективы). – Харьков: Майдан, 2002. – 1054 с.
- 10.Асаул А.Н. Кластерная концепция развития мезоэкономических объединений в строительстве // Коммунальное хозяйство городов: Науч.-техн. сб. Вып.54. – К.: Техніка, 2004. – С.100-105.
- 11.Денисов Г.А., Каменецкий М.И. Инновационная деятельность в строительном комплексе: организационно-экономический аспект // Экономика строительства. – 2003. – №7. – С.19
- 12.Семенов В.Т., Пасичный В.А., Тимошенко В.Н. Роль и задачи тендерных торгов при осуществлении процесса диверсификации производственной деятельности строительных предприятий // Коммунальное хозяйство городов: Науч.-техн. сб. Вып.54. – К.: Техніка, 2004. – С.114-130.
- 13.Ожегов С.И., Шведова Н.Ю. Толковый словарь русского языка / Русская академия наук. – М.: Азбуковник, 1998. – 507 с.
- 14.Забродский В.А., Кизим Н.А. Развитие крупномасштабных экономико-производственных систем. – Харьков: Бизнес Информ, 1997. – 64 с.
- 15.Пушкар Т.А. Диверсифікація діяльності будівельного підприємства як засіб забезпечення ефективного функціонування в сучасних умовах // Зб. наук. праць Міжнар. наук.-теор. конф. “Еволюція наукових знань і сучасні проблеми економічної теорії.” –

УДК 339.9

І.А.ОСТРОВСЬКИЙ, Є.П.ДАНИЛЬЧЕНКО, кандидати екон. наук,
О.А.ШЕКШУЄВ

Харківська національна академія міського господарства

ПРО ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ РЕГІОНАЛЬНОЇ МІГРАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ

Розглядаються суперечливі прояви сучасної зовнішньої трудової міграції та напрямки державного регулювання нею.

Однією з найбільш суперечливих в економіці нашої країни є ситуація на ринку праці, зокрема, міграційний аспект останнього. Зовнішня трудова міграція за сучасних умов має достатньо неоднозначних проявів як економічного, так і неекономічного характеру. Економічні причини існуючих проблем докладно розглянуті в науковій літературі (А.Кіреєв [3], В.Геєць [6], Р.Нурєєв [5] та ін.) і періодичних виданнях, наприклад, [1, 2, 4]. Регіональні, історичні, юридичні й політичні моменти є предметом постійних дискусій, насамперед, під час передвиборчих кампаній та по гарячих слідах трудових конфліктів і міжнародних скандалів.

Але хід подій спонукає робити комплексні оцінки з позицій загальної економічної теорії. Тому, на нашу думку, є актуальним інституціональний підхід до визначення проблем і заходів їх розв'язання. У сучасній літературі нема однозначних оцінок щодо шляхів поєднання різних аспектів аналізу питань міжнародного руху робочої сили. Проте поява нових суперечливих моментів збільшує ризики, які достатньо накопичені у зазначеній сфері. Треба узагальнювати підходи та приходити до найбільш аргументованої позиції. Метою даної статті є спроба проаналізувати деякі больові точки трудової міграції в Україні з позицій інституціональної теорії.

Як відомо, інституціональний підхід об'єднує економічні й не-економічні, зокрема, загальні та особливі моменти досліджень [5, с.126-127]. Тому слід зазначити наявність загальнодержавних і регіональних особливостей міграції.

Визначимо головні чинники, які сприяють еміграції з України:

- різниця в рівні життя порівняно з більш розвинутими країнами, зокрема, “відплив умів”;
- економічні й правові перешкоди;
- кримінальна ситуація і проблеми безпеки людей;